

local authorities, indicating progressive development of health education at schools and in the country. Due to the rapid growth of curiosity in the Finnish experience, the issue chosen deserves further detailed study.

Key words: health education, healthy lifestyle, normative and legal foundations, schoolchildren, secondary schools, Finland.

References

1. Review of national Finnish health promotion policies and recommendations for the future. URL: http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0007/74743/E78092.pdf [in English].
2. Vanhanen, H. (2002) Review of health promotion in Finland (in the 90's) WHO Expert Committee, 10–20 March. Helsinki, Finland. Nongovernmental organizations group. Thursday, on 14 March. 3 [in English].
3. Health education. New national core curriculum for basic education. URL: https://www.oph.fi/download/47673_core_curricula_basic_education_4.pdf [in English].
4. National core curricula for education. URL: http://oph.fi/download/177312_ordering_core_curricula_2014.pdf [in English].
5. National programmes. Health and welfare inequalities. URL: <https://thl.fi/en/web/health-and-welfare-inequalities/national-programmes> [in English].

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩЕГО ВОСПИТАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ В ФИНЛЯНДИИ

Карпусь Ольга Сергеевна

аспирантка кафедры педагогики

Сумской государственной педагогического университета имени А. С. Макаренки

В статье рассмотрены нормативно-правовые основы здоровьесберегающего воспитания школьников Финляндии. Определено, что принятие здоровьесберегающих законов, проектов и программ привело к изменениям приоритетных направлений в образовании и воспитании во многих странах мира. В общеобразовательных школах Финляндии во время здоровьесберегающего воспитания администрация школ руководствуется перечнем законов, которые являются важной частью Конституции Финляндии. В статье осуществлен анализ основных статей нормативно-правовой базы здоровьесберегающего воспитания в финских общеобразовательных школах, которые оказывают особое влияние на образовательный процесс.

Ключевые слова: здоровьесберегающее воспитание, здоровый образ жизни, нормативно-правовые основы, школьники, общеобразовательные школы, Финляндия.

Отримано редакцією 10.06.2019 р.

УДК 377:331.5:656.61

DOI: 10.31376/2410-0897-2019-2-40-124-132

СТРУКТУРНО-ЗМІСТОВІ СКЛАДНИКИ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ-МОРЯКІВ

Єжокіна Юлія Іванівна

аспірантка

Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, м. Київ

e-mail: julianka2008@ukr.net

ORCID: 0000-0002-3415-1064

У статті актуалізовано проблему цілеспрямованого формування правової культури майбутніх кваліфікованих робітників-моряків. Витлумачено термін «правова культура майбутніх кваліфікованих робітників-моряків» як інтегральну властивість, яка характеризує рівень розвитку особистості у сфері права, виявляється у правомірній професійній діяльності й законслухняній поведінці кваліфікованого робітника-моряка і потребує володіння правовим мінімумом у галузі трудового та гуманітарного права, національного і міжнародного законодавства з судноплавства, навичок правомірних дій та необхідних професійно-етичних якостей. На основі аналізу змісту феномену конкретизовано структуру правової культури майбутніх кваліфікованих робітників-моряків як єдність мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісного, особистісно-рефлексивного та емоційно-вольового компонентів.

Ключові слова: правова культура, кваліфіковані робітники-моряки, родові поняття, видова ознака, структура, компонент.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство дедалі більше усвідомлює важливість і

значущість правової компетентності, правової культури, правової свідомості громадян, оскільки усвідомлення людьми цінності права та відтворення такого ставлення у щоденній професійній діяльності є запорукою становлення правової держави. Однак у нашому сьогоденні поки що маємо суттєві утруднення з прогресивним розвитком морально-правових відносин, з верховенством права в усіх галузях діяльності людини. Розкол суспільства за системою світоглядно-ціннісних орієнтацій, правовий нігілізм, настрої соціально-правової незахищеності, суперечності у системі основних суспільних цінностей ускладнюють процес формування правової культури як на рівні суспільства, так і на рівні особистості та професіонала.

Вказані негативні чинники мають місце і в системі професійної освіти, зокрема при підготовці кваліфікованих робітників-моряків. Нині є суперечність між замовленням суспільства на кваліфікованих робітників-моряків з високим рівнем сформованості правової культури та недостатнім рівнем розробленості теоретичного і методичного забезпечення її формування й, відповідно, низькою професійно-правовою підготовленістю випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти (ЗППО) морського профілю. Зазначена суперечність підкреслює актуальність проблеми цілеспрямованого формування правової культури учнів у ЗППО морського профілю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Учені наголошують на тому, що індивідуально-правовий досвід людини мотивує її поведінку та діяльність, є опертям формування правової свідомості особистості, її правової компетентності, цінностей правової культури, та, відповідно, визнається дієвим чинником правомірної поведінки в суспільстві. Отже, проблема формування правової культури тих, хто навчається, не є новою для педагогічної теорії та практики, вона завжди була об'єктом дослідження не лише педагогіки, а й правової психології, теорії держави і права, кримінології та ін. Зокрема, аспектам формування професійної культури майбутніх фахівців у різних професійних сферах присвячені наукові праці Г. Балла, М. Бойко, А. Видри, А. Винеславської, Н. Волошко, В. Гриньової, Е. Климова, А. Просфори, В. Рибалки та ін. Безпосередньо проблему формування правової культури особистості вивчали такі вчені, як Д. Абашідзе, Г. Васянович, Г. Балюк, К. Волинка, Л. Герасіна, Н. Головка, І. Голосніченко, В. Камінська, М. Кейзеров, І. Козубовська, О. Макеєва, О. Скакун, А. Сухарьова, Л. Твердохліб, М. Фіцула, Н. Фоменко, Ю. Шемшученко та ін.

Демонструючи розмаїття підходів, думок, позицій щодо сутності феномену правової культури особистості, дослідники єдині у тому, що це утворення особистості, яке поєднує соціально-правові та юридичні знання, морально-правові цінності, навички правомірних дій, зразки правослужняної поведінки. Натомість варто відзначити, що проблема формування правової культури майбутніх кваліфікованих робітників-моряків поки що не була предметом самостійного науково-педагогічного дослідження.

Мета дослідження – на основі аналізу змістових характеристик уточнити поняття та конкретизувати структуру правової культури майбутніх кваліфікованих робітників-моряків.

Виклад основного матеріалу. Правову культуру вчені потрактовують по-різному, насамперед залежно від її носія. Найчастіше розглядають два взаємозалежні феномени: правова культура суспільства і правова культура особистості. Правова культура суспільства є частиною його загальної культури, характеризується правовим станом суспільства, правовими цінностями, які були створені людьми за всю історію розвитку права. При цьому рівень правосвідомості, стан законодавства, законності та правопорядку визначають показниками правової культури суспільства.

У розумінні правової культури особистості вчені демонструють різні підходи. Зокрема, О. Скакун стверджує, що правова культура притаманна фахівцям, які мають юридичну освіту, професійно займаються юридичною діяльністю і є результатом безперервної взаємодії з правовими явищами, а її носії потребують фахової освіти і практичної підготовки. Особи, які мають професійний рівень правової культури, мають більш високий ступінь знань і розуміння правових явищ, а також професійної поведінки.

На противагу щойно згаданому підходу інші вчені [3] переконують, що правова культура притаманна кожному фахівцю, усім, хто займається професійною діяльністю. Підтримуємо позицію О. Рем у тому, що саме у правовій культурі особистості інтегруються морально-правові риси та ціннісні орієнтації, які є важливою складовою загального професійного розвитку фахівця та впливають на його професіоналізм [5].

Наприклад, з появою міжнародного ринку праці моряків сфера морського судноплавства перетворилася на першу у світі справжню глобальну галузь. Це привело до посилення міжнародних заходів регулювання. Насамперед це стосується питань зайнятості, професійного навчання, репатріації, оплати праці, безпеки, медичного і побутового обслуговування, а також соціального забезпечення. З огляду на специфіку роботи моряків для ефективного виконання професійних обов'язків та захисту власних прав вони мають бути обізнаними у міжнародному морському праві, трудовому та соціальному праві.

Правова робота на судах – це комплекс заходів, спрямованих на реалізацію в повсякденній діяльності судна вимог чинного законодавства. До основних напрямів правової роботи можна віднести набуття членами екіпажу правового мінімуму, основ міжнародного морського права, гуманітарного права, правил дій з підтримання та встановлення миру та безпеки, правил дій в особливих обставинах, підвищення рівня правової культури та правового виховання [1; 4].

Отже, уважаємо, що доцільним для нашого дослідження є насамперед витлумачення поняття «професійно-правова культура». Нагадаємо, що визначення поняття – це логічна операція, яка розкриває зміст поняття або встановлює значення терміна, який позначає це поняття, дозволяє відрізнити предмет, відбиваний поняттям, від подібних до нього предметів. При розкритті поняття визначення є реальним, а при встановленні значення терміна – номінальним. У нашому випадку маємо обґрунтувати *реальне* визначення (визначення, що розкриває істотні та загальні ознаки поняття «професійно-правова культура»). Водночас пропонуємо розглядати *атрибутивно-реляційне* визначення – через найближчий рід і видову ознаку.

При проведенні вказаної логічної операції послуговуємося такими вимогами-правилами (В. Павлов):

- визначення має бути пропорційним: обсяг поняття, яке визначається (Dfd – дефінієндум), має бути рівним обсягу поняття (Dfn – дефінієнс), яке є визначальним ($Dfd \circ Dfn$);
- визначення не повинно утворювати в собі кола (коли Dfn визначається саме через себе або коли в одному контексті Dfd визначається через Dfn , а Dfn через Dfd);
- визначення не повинно бути внутрішньо суперечливим;
- визначення не повинно бути заперечним, тобто його дефінієнс має містити тільки ствердження стосовно дефінієндуму;
- слід мати на увазі, що кожному дефінієндуму може відповідати низка дефінієнсів: $Dfd = Dfn_1$ або Dfn_2 або ... або Dfn_n , тобто не існує абсолютно завершених і абсолютно досконалих визначень;
- визначення повинно бути ясным і чітким;
- визначення повинно містити повний зміст поняття, що визначається, тобто всі його суттєві ознаки.

Доцільно, на нашу думку, вказати, що поряд з операцією визначення, яка роз'яснює зміст поняття, треба мати на увазі логічну операцію поділу поняття. За її правильним застосуванням обсяг родового поняття (множини) розподіляється на ряд видових понять (підмножин) за певною ознакою.

Отже, для уточнення поняття «професійно-правова культура» визначимося з найближчою родовою ознакою (родовим поняттям). Зазвичай, потрактовуючи правову культуру вчителя, інженера, лікаря, вчені у дефініціях вказують на такі родові поняття, як: *особистісне утворення; характеристика особистості; стійка здатність особистості; складна властивість особистості; інтегральна якість особистості; характер і рівень*

творчої діяльності особистості; форма правосвідомості особистості та ін. Коротко зупинимося на сутнісних характеристиках вказаних понять.

Насамперед психологи до особистісних утворень відносять риси особистості як характеристики людини (стійкі особливості поведінки) – домінування, загальна активність, мужність, самовпевненість, товарищескість, рефлексивність, емоційність, співпраця та ін. Саме особистісні риси (С. Максименко) є структурним особистісним утворенням, хоч це поняття може мати досить строкате тлумачення в межах певної теорії особистості.

Властивості особистості зазвичай потрактовують як суб'єктивні сили, сталі душевні якості людини, що утворюються в процесі тривалої діяльності, виховання та самовиховання. Якості особистості найчастіше пов'язують зі спрямованістю, досвідом, особливостями психічних процесів, біопсихічними властивостями, що включають накладені на них підструктури здібностей і характеру. У свою чергу, характеристика особистості – це сукупність специфічних ознак, властивостей, позитивних рис чи недоліків людини.

З огляду на вищезазначене вважаємо, що найближчою родовою ознакою поняття *«професійно-правова культура»* є *«інтегративна властивість особистості»*.

Акцентуючи увагу на основних правилах визначення понять, виокремимо суттєві видові ознаки професійно-правової культури. Дозволимо собі нагадати, що в даному випадку йдеться про комплексне поняття, яке описує складні соціальні явища, а тому маємо схарактеризувати декілька видових відмінностей. По-перше, услід за О. Рем [5] визнаємо, що правова культура є *ступенем і характером професійно-правового розвитку особистості*. Мова, зокрема, про те, що оволодіння професійною діяльністю є системним процесом, у якому вагому роль відіграє і правова підготовка того, хто навчається. Безперечно, рівні професійного зростання майбутнього фахівця, робітника якби «корелюють» з рівнями опанування правомірної діяльності, з законослухняною поведінкою учня чи студента.

По-друге, дефініція досліджуваного поняття має включати ознаку, яка пояснює інтегративність структури феномену, його складність. Правова культура – це система цінностей, яка характеризує рівень розвитку особи у сфері права і є відображенням ступеня набуття особистістю правових знань, розуміння правових норм, усвідомлення цінності права та здатності застосовувати набуті знання на практиці.

Як вказують дослідники, професійно-правова культура особистості не обмежена виключно формальними юридичними знаннями. Вона передбачає: формування правового світогляду, розвиток мотивації до опанування правових знань; активну позицію особи у професійно-правовій підготовці; емоційно-вольові здатності правомірної поведінки в суспільстві; розвиток поваги до права, усвідомлення цінності права; формування переконань у значущості правозастосувальної практики, особистих обов'язків; особистої відповідальності за прийняті рішення і власні вчинки та ін. Тому другою ознакою професійно-правової культури особистості визначаємо *збалансоване поєднання комплексу правових знань, умінь, навичок, потреб та мотивів правомірної діяльності, морально-правових рис, етичних цінностей та особистісно-професійних якостей, здатностей підвищувати свій інтелектуальний і морально-правовий рівні*.

По-третє, професійно-правова культура має виявлятися не тільки в дотриманні професійних норм, правил, вимог до різних складників професійної діяльності, детермінувати її результативне виконання, а й забезпечувати стійку життєдіяльність особи в умовах сучасних соціальних ризиків і викликів. Багатофакторний соціально-політичний простір, інформаційно і комунікаційно насичене соціальне середовище вимагають правової освіченості, сформованості правової свідомості та впевненої реалізації правомірної поведінки людини. Тому до суттєвих видових ознак досліджуваного поняття варто віднести ознаку *«ефективно розв'язувати соціально-правові ситуації»*.

Таким чином, *професійно-правова культура* – це інтегральна властивість особистості, що є ступенем і характером професійно-правового розвитку особи, виявляється у правомірній професійній діяльності та законослухняній поведінці людини і зумовлює здатність фахівця успішно розв'язувати соціально-правові ситуації за рахунок

збалансованого поєднання комплексу соціально-правових та юридичних знань, морально-правових цінностей, навичок правомірних дій та необхідних професійно-етичних якостей.

Щоб застосувати визначену дефініцію до майбутніх кваліфікованих робітників-моряків, визначитися з актуальністю професійно-правової підготовки фахівців морського транспорту, наведемо фрагмент кваліфікаційної характеристики матроса 2 класу [2]:

«Завдання та обов'язки матроса 2 класу: «Несе вахту на ходу судна на містку та вахту на стоянці біля трапу згідно із судновим розкладом. Бере участь в: управлінні стерном, веденні належного візуального та слухового спостереження, контролі за безпечною вахтою; прибиранні палуб та суднових приміщень; суднових роботах; роботах з технічного обслуговування корпусної частини; у підготовці вантажних приміщень, вантажних засобів та інвентарю до навантаження, вивантаження та прибирання їх по-похідному; відкриванні й закриванні люків трюмів; швартовних роботах згідно із судновим розкладом; виконанні робіт з вантажних операцій. Стежить (за вказівкою помічника капітана) за: розміщенням вантажу під час вантажних операцій; надійним закріпленням люкових кришок, задраюванням горловин цистерн; справністю трубопроводів і трюмних трапів, лял, стічних колодязів, чистотою приймальних сіток, щільним зачиненням ляльних кришок перед початком вантажних операцій; збереженням вантажу в трюмі. Не допускає розміщення в трюмі вантажних місць з несправною тарою або маркуванням, що не відповідає документації. Забезпечує порядок і чистоту в трюмі. Доповідає вахтовому помічнику капітана про виявлені порушення або пошкодження, та про припинення вантажних операцій. Контролює сепарування вантажу та, у разі необхідності, здійснює облік вантажу. Використовує аварійне обладнання встановленого на судні розкладу за тривогами. Дотримується правил охорони праці, протипожежного захисту, особистої гігієни та охорони навколишнього середовища».

З викладеного вище можемо констатувати, що майбутнім робітникам-морякам вкрай важливо володіти компетентностями у галузі національного і міжнародного законодавства з судноплавства: з розвитком професії робітника морського транспорту формуються професійні норми, правила, вимоги до представників морської професії, норми відносин в полікультурному середовищі, розвиваються морально-правові риси та ціннісні орієнтації, які суттєво впливають на його професіоналізм.

Таким чином, **правова культура майбутніх кваліфікованих робітників-моряків** – це інтегральна властивість, яка характеризує рівень розвитку особистості у сфері права, виявляється у правомірній професійній діяльності та законслухняній поведінці кваліфікованого робітника-моряка і потребує володіння правовим мінімумом у галузі трудового та гуманітарного права, національного і міжнародного законодавства з судноплавства, навичок правомірних дій та необхідних професійно-етичних якостей, уможливорює професійно-правову активність особи та захист своїх прав при розв'язанні соціально-правових ситуацій. Правова культура моряка передбачає набуття правосвідомості, знань у галузі права, постійне правове виховання, розуміння принципів правовідносин, перетворення накопиченої інформації у галузі права на особисті переконання, розвиток стереотипів правомірної поведінки, розуміння значущості законів, зацікавленість у правовій підготовці, а також правозастосування при здійсненні професійної діяльності.

На основі аналізу підходів учених до характеристик правової культури та результатів власного наукового пошуку виокремлюємо такі змістові складові правової культури майбутніх кваліфікованих робітників морського транспорту:

- правомірна поведінка;
- юридичні знання;
- переконання;
- правові норми і принципи;
- гуманітарний світогляд;
- активність у професійно-правовій підготовці;
- орієнтація на духовні ідеали і традиції народу;

- інтерес до правових цінностей, ідеалів і символів суспільства;
- адекватна взаємодія з правовим освітнім середовищем;
- знання, джерела права;
- об'ємні знання законів і підзаконних актів;
- розуміння принципів права учасників процесу професійної діяльності;
- професійне ставлення;
- знання стереотипів правової поведінки у своїй групі;
- усвідомлення цінності права в житті суспільства;
- усвідомлення прав і свобод інших людей;
- переважання мотивацій вищих категорій у власній правовій діяльності;
- правова результативність у повсякденному житті;
- активна участь у пропаганді правових знань;
- участь у правоохоронній діяльності;
- здатність до ідентифікації, самооцінки своєї правової культури;
- інтерпретація загальнолюдських цінностей;
- толерантність і культурне співробітництво;
- дотримання правових норм життєдіяльності в полікультурному середовищі;
- знання можливих шляхів і способів вирішення конфліктних ситуацій у професійній діяльності;
- уміння знайти правову інформацію, знайти і зібрати аргументи;
- уміння переконувати під час розв'язання професійно-правових ситуацій;
- навички психологічної експрес-діагностики особливостей особистості громадян інших країн;
- навички оцінювання своїх вчинків із погляду норм етики і моралі;
- навички спілкування з громадянами (зокрема, інших країн) відповідно до норм етикету;
- навички психологічного правомірного впливу на особистість;
- уміння стримувати емоції;
- уміння перетворювати знання на твердження про необхідність формування правової культури;
- дисциплінованість і відповідальність;
- виконання приписів правових норм;
- упевненість у правильності і справедливості правових принципів;
- емоційно-ціннісне ставлення до цінності права і правовідношень в певній галузі;
- володіння правовими поняттями, термінами, нормами в системі морського права;
- знання нормативно-правових актів у галузі морського транспорту;
- ціннісне ставлення до себе, до власної професійної діяльності, до навчання.

У процесі здійснення структурно-компонентного аналізу професійно-правової діяльності цих працівників урахувалися вимоги до правових знань, умінь, навичок, особистісних якостей, якими мають володіти майбутні матроси та мотористи (машиністи). За наведеними підходами виділено п'ять взаємозалежних та взаємообумовлених компонентів правової культури моряка:

– *мотиваційно-ціннісний компонент* передбачає сформованість ціннісних орієнтацій майбутнього моряка, морально-етичних цінностей, інтересу до професії, прагнення до особистого та професійного самовдосконалення та саморозвитку, виховання правових ідеалів та переконань, які зумовлюють цілеспрямовану професійну правову поведінку. Цей компонент стимулює майбутнього моряка до підвищення обізнаності у правовій сфері. Показником сформованості компонента є потреба у самовдосконаленні, соціально-ціннісні мотиви законослухняної поведінки;

– *когнітивний компонент* передбачає наявність соціально-правових та юридичних знань (вимоги нормативних актів про охорону праці та навколишнього середовища, основи

трудового законодавства, основи національного та міжнародного законодавства з судноплавства). Складається із системи правових знань, вироблених наукою, правил і порядку застосування норм права та ін. Цей компонент утворюється з системи правових знань та знань про норми їх застосування в межах здійснення професійної діяльності, характеризується усвідомленням необхідності набуття знань для оволодіння правовою культурою, розумінням її необхідності для виконання професійних обов'язків;

– *діяльнісний компонент* складається з комплексу вмій та навичок, які вможливають застосування знань у сфері права у професійній діяльності для ефективного виконання трудових обов'язків, захисту власних прав, свобод, інтересів та інших учасників професійної діяльності. Він складається з системи правоправних дій, правового поведіння, навичок правового регулювання і вчинків при виконанні професійних обов'язків. Цей компонент характеризує соціально-правову поведінку майбутнього моряка;

– *особистісно-рефлексивний компонент* передбачає наявність сформованого світогляду, громадянську активність, самосвідомість, морально-етичні якості, вимогливість до себе, уважність та спостережливість, відповідальність за результати своєї праці та здатність до рефлексії. Це система моральних орієнтирів і настанов, що визначають спрямованість дій моряка на ствердження та захист власних прав, свобод і законних інтересів, а також прав, свобод і законних інтересів інших учасників професійної діяльності, а також високу самооцінку;

– *емоційно-вольовий компонент* передбачає здатність до розуміння власного емоційного стану, цілеспрямованість при виконанні професійних обов'язків, наполегливість, неконфліктність, емоційну стійкість у стресових ситуаціях, почуття власної гідності та готовність долати труднощі. Цей компонент виражає емоційно-ціннісне ставлення до права і законодавства, наявність сили волі для захисту прав, свобод та законних інтересів при розв'язанні майбутнім кваліфікованим робітником-моряком соціально-правових ситуацій, зокрема в полікультурному середовищі.

Висновки. Отже, у дослідженні обґрунтовано атрибутивно-реляційне визначення правової культури майбутніх кваліфікованих робітників-моряків, а саме: правова культура майбутніх кваліфікованих робітників-моряків – це інтегральна властивість, яка характеризує рівень розвитку особистості у сфері права, виявляється у правомірній професійній діяльності й законослухняній поведінці кваліфікованого робітника-моряка і потребує володіння правовим мінімумом у галузі трудового та гуманітарного права, національного і міжнародного законодавства з судноплавства, навичок правомірних дій та необхідних професійно-етичних якостей та вможливає професійно-правову активність особи, захист своїх прав при розв'язанні соціально-правових ситуацій.

Засобами структурно-компонентного аналізу професійно-правової діяльності цих працівників виділено п'ять взаємозалежних та взаємообумовлених компонентів правової культури майбутніх кваліфікованих робітників-моряків: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, особистісно-рефлексивний, емоційно-вольовий.

Перспективи подальших наукових розвідок пов'язуємо з визначенням та обґрунтуванням педагогічних факторів та умов ефективного формування правової культури майбутніх кваліфікованих робітників-моряків.

Список використаної літератури

1. Герганов Л. Д. Професійна підготовка робітників морського профілю з урахуванням міжнародних вимог. *Професійне навчання на виробництві*: зб. наук. праць / Ред. кол.: Ничкало Н. Г. (голова) та ін. Київ, 2009. Вип. 3. С. 88–97.
2. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників (Випуск 67. Водний транспорт), наказ Міністерства транспорту України від 10.12.2001 № 863 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0863361-01> (дата звернення: 10.05.2019).
3. Єгоров О. П. Правова культура: поняття, елементи та рівні. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2011. Вип. 9. С. 13–18.
4. Международная конвенция о подготовке и дипломировании моряков и несении вахты 1978 г. (ПДМНВ-78) с поправками (консолидированный текст). СПб.: ЗАО «ЦНИИМФ», 2010. 806 с.

5. Рем О. М. Сутність та зміст правової культури майбутніх інженерів-педагогів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка* / Гол. ред. М. О. Носко. Чернігів: ЧНПУ, 2011. Вип. 90. С. 189–192.

STRUCTURAL-INFORMATIVE COMPONENTS OF LEGAL CULTURE OF INTENDING SKILLED SAILORS

Yezhokina Yulia

post-graduate student of the Institute of vocational education and training
National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv

Introduction. *Currently, there is a contradiction between the order of the society for skilled sailors with a high level of legal culture formation and the insufficient level of theoretical and methodological provision of its formation, and, accordingly, the low professional and legal readiness of graduates of vocational (vocational education and training) institutions (VET institutions) of marine profile.*

Purpose. *On the basis of the analysis of informative characteristics, to clarify the concept and specify the structure of the legal culture of intending skilled sailors.*

Methods. *To achieve the given goal and solve the problems of the research, adequate research methods were used: theoretical - analysis of the psychological and pedagogical literature on the problem - to identify the state of the studied problem in pedagogical theory and practice; analysis, synthesis, abstraction, generalization - for studying and substantiating the structure of the legal culture of intending skilled sailors.*

Results. *The concept was defined: the legal culture of intending skilled sailors. On the basis of the analysis of the approaches of scientists to the characteristics of legal culture and the results of their own scientific research, the informative components of the legal culture of intending skilled workers of maritime transport are distinguished.*

Originality. *Five interrelated and mutually related components of the legal culture of intending skilled sailors are the following: motivational-valuable, cognitive, action-related, personal-reflexive, emotional-willed are allocated by means of structural-component analysis of professional-legal activity of intending skilled sailors.*

Conclusion. *Thus, the study substantiates the attributive and relational definition of the legal culture of intending skilled sailors, namely: the legal culture of intending skilled sailors is an integral property that characterizes the level of personality development in the field of law; it is manifested in lawful professional activity and law-abiding behavior of skilled sailors, and requires the possession of a legal minimum in the field of labor and humanitarian law, national and international navigation legislation, skills of lawful actions and the necessary professional and moral qualities, and enables the professional and legal activities of person, defense of their rights in dealing with social and legal situations.*

Key words: *legal culture, skilled sailors, generic notion, type attribute, structure, component.*

References

1. Gerganov, L. D. (2009) Professional training of marine workers based on international requirements. *Professional training in production: Collection of scientific works*. Kyiv. Issue 3. 88-97 [in Ukrainian].
2. Reference book of qualification characteristics of occupations of workers (2001). *Order of the Ministry of Transport of Ukraine*. Dated December 10, 2001, № 863 (as amended). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0863361-01> [in Ukrainian].
3. Egorov, O. P. (2011) Legal Culture: Concepts, Elements and Levels. *The Legal Bulletin of the University «KROK»*. Issue 9. 13–18 [in Ukrainian].
4. International Convention on the Training and Certification of Seafarers and Watchkeeping of 1978 (STCW-78) as amended (consolidated text) (2010). SPb.: CJSC»TCHHMF». 806 [in Russian].
5. Rem, O. M. (2011) The essence and content of the legal culture of future engineer-educators. *Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University named after T. G. Shevchenko*. Chernihiv: ChNPU. Issue 90. 189–192 [in Ukrainian].

СТРУКТУРНО-СОДЕРЖАТЕЛЬНЫЕ СОСТАВЛЯЮЩИЕ ПРАВОВОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ РАБОЧИХ-МОРЯКОВ

Ежокина Юлия Ивановна

аспирантка

Институт профессионально-технического образования НАПН Украины, г. Киев

В статье актуализировано проблему целенаправленного формирования правовой культуры будущих квалифицированных рабочих-моряков. Истолковано термин «правовая культура будущих квалифицированных рабочих-моряков» как интегральное свойство, характеризующее уровень развития личности в сфере права, оказывается в правомерной профессиональной деятельности и законопослушном поведении квалифицированного рабочего-моряка и требует владения правовым минимумом в области трудового и гуманитарного права, национального и международного законодательства по судоходству, навыков правомерных действий и необходимых профессионально-нравственных качеств. На основе анализа содержания феномена конкретизировано структуру правовой культуры будущих квалифицированных рабочих-моряков как единство мотивационно-ценностного, когнитивного, деятельностного, личностно-рефлексивного и эмоционально-волевого компонентов.

Ключевые слова: правовая культура, квалифицированные рабочие-моряки, родовое понятие, видовой признак, структура, компонент.

Отримано редакцією 07.06.2019 р.

УДК 378.147+530:531.3

DOI: 10.31376/2410-0897-2019-2-40-132-140

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИЧЕННЯ ТЕМИ «ОСНОВНА ЗАДАЧА ДИНАМІКИ ЗВ'ЯЗАНИХ СИСТЕМ»

Завражна Олена Михайлівна

кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри фізики та методики навчання фізики

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

e-mail: zavragna@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-7716-7138

Мороз Іван Олексійович

доктор педагогічних наук, професор кафедри фізики та методики навчання фізики

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

e-mail: students11.2016@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-4965-1352

Стаття присвячена висвітленню методичних аспектів вивчення теми «Основна задача динаміки зв'язаних систем». На відміну від загального курсу «Механіка», при вивченні теоретичного курсу «Класична механіка» уже на початковому етапі – при формулюванні основної задачі механіки систем із в'язями – студенти стикаються з багатьма узагальненими і абстрактними поняттями, формування яких ставить перед викладачами безліч методичних проблем, які потрібно вирішити. Авторами статті узагальнено результати аналізу навчальних посібників та власного досвіду. На основі цього розглянуто один із можливих способів обґрунтування основної задачі механіки зв'язаних систем. Згідно з цим способом пропонується спочатку введення таких понять: механічні системи, механічні в'язі, класифікація в'язей, аксіома про звільнення від в'язей. Такий підхід дозволяє сформуванню у студентів достатньо глибоке й стійке розуміння цих понять та суттєво полегшує формулювання основної задачі механіки невільної системи.

Ключові слова: вчителі фізики, класична механіка, в'язі, сили реакції, механічна система.

Постановка проблеми. Розвиток сучасної науки, впровадження її досягнень у виробництво та побут, прагнення вищої освіти України до підготовки фахівців, здатних працювати за європейськими стандартами, вимагає значного посилення фундаментальної компоненти в освітньому процесі [1]. Тому сучасні навчальні посібники і все науково-методичне забезпечення освітнього процесу повинні базуватися на деяких загальних теоріях, які є фундаментом усієї теоретичної підготовки. Таким фундаментом при підготовці фахівців фізико-математичного профілю, особливо вчителів фізики, є загальні принципи, які в